

С.Х. Шалғынбаева

АШЫҚ АСТАН АСТЫНДАҒЫ МУЗЕЙЛЕР

Алматы 2014

Оқу қыраны

ӘОЖ 904 (075. 8)

КБЖ 79.0 я 73

Ш 21

*Баспаға әл-Фараби атындағы атындағы Қазақ ұлттық университеті
тарих, археология және этнология факультетінің Ғылыми кеңесі және
Редакциялық-баспа кеңесі шешімімен ұсынылған*

Пікір жазғандар:

тарих ғылымдарының докторы, профессор **О.Х. Мұхатова**
философия ғылымдарының докторы, профессор **Д.С. Раев**
тарих ғылымдарының докторы, профессор **С.Ж. Сапанов**

Шалғынбаева С.Х.

Ш 21 Ашық аспан астындағы музейлер: оқу құралы. – Алматы:
Қазақ университеті, 2014. – 102 б.

ISBN 978–601–04–0448–9

Оқу құралында «Музейлер ісі және ескерткіштерді қорғау» мамандығы бакалаврлары назарына ашық аспан астындағы музейлердің даму тарихы мен типологиясы бойынша материалдар, сонымен қатар Қазақстан және Еуропа, ТМД елдерінің ашық аспан астындағы музейлер туралы акпараттар беріледі. Мұнда қамалдар мен саябак кешендері ашық аспан астындағы музейлердің ерекше түрі ретінде қарастырылады. Осы оқу құралының мақсаты бакалаврларға өзіндік жұмыс дағдыларын қалыптастыруда анықтамалық-акпараттық материалдарды меңгеруге көмек беру болып табылады.

ӘОЖ 904 (075. 8)
КБЖ 79.0 я 73

АЛҒЫСӨЗ

Қазіргі әлемде музейлердің мәселелері ерекше өзектілік пен жоғары мәнділікке ие. XX ғасырда ғылыми-техникалық прогрестің дамуы мен дәстүрлі мәдениетті сақтау мәселесі өте маңызды болды. Өмірде этностардың және этникалық топтардың дәстүрлі халықтық мәдениетінің негізгі құрамдас бөлігі ғасырлар бойы қалыптасқан тарихи-мәдени ортаға кетеді. Белгілі бір дәрежеде әрбір ұлттың рухани негізі болып табылатын ұлттық түбірлерінің жоғалуы өсіп бара жатыр.

Қазіргі өркениеттің жаңа формалары қоғамда айтарлықтай урбандандалуы және тек қалада ғана емес, селолық жерлерде де маңызды болды. Қазіргі ашық аспан музейлері – мәдениеттің рухани мақсаттарының оның өткенімен шоғырланған іске асырылуы. Музейлер кеңістігінде музейлерге келуші дәстүрлі мәдениетпен диалогқа түседі. Ашық аспан астындағы музейлер коллекциялары – адамға өзінің түбірін ұмытпауға көмектесетін дәстүрлі мәдениеттің кішкентай ғана үлгісі.

Әлемдік тәжірибеде ашық аспан алғашқы музейлер кешендері XIX ғасыр соңында құрыла бастады. XX ғасырда әлем музейлердің жаңа түрлерін құрып және ашып табиғи объектілер, тарих пен мәдениет ескерткіштерін белсенді сақтайтын «музейлер бумы» дәуіріне кірді.

«Ашық аспан музейлері» оқу құралы музейлертанушы-студенттерге арналған. Осы оқу құралының мақсаты бакалаврларға өзіндік жұмыс дағдыларын қалыптастыруда және ашық аспан музейлері түсіндірмесі феноменін түсіне білу, даму кезеңдерін білу, музейлер кеңістігінде осы феноменнің жіктелу қатарын құру, анықтамалық-ақпараттық материалдарды меңгеруге көмек беру болып табылады.

«Музейлер ісі және ескерткіштерді қорғау» мамандығы бойынша бакалаврларды даярлау үшін «Ашық аспан музейлері» пәнінің оқу бағдарламасына 3 кредит беріледі: 30 сағат дәріске, 15 сағат семинар сабақтарына.

Оқу құралында «Ашық аспан музейлері» курсының негізгі тақырыптары бойынша ақпараттық-анықтамалық материалдар, студенттердің өзіндік жұмысын белсендіруге мүмкіндік беретін сұрақтар мен тапсырмалар бар, курсты оқуда қолдануға болатын әдебиеттер тізімін ұсынады. Одан бөлек құралдың соңында қазіргі музейлердің көп қолданылатын терминдер тізімі келтіріледі.

Оқу құралы әлемдік, ресейлік музейлері нәтижелеріне негізделеді. 1968 жылдан бастап кеңес ғылыми әдебиеттерінде ашық аспан музейлерін құру мәселелері бойынша әдістемелік жұмыстар пайда бола бастады. Олардың ішіндегі алғашқылары А.В. Ополовниковтың кітабынан «Основы методики создания музеев народного зодчества под открытым небом» тарауы, «Музей деревянного зодчества» және Т.В. Станюкович пен К.В. Чистовтың «Этнография и актуальные проблемы развития этнографических музеев» еңбегі. 1983 жылы КСРО-да алғашқы нормативтік типтегі әдістемелік нұсқаулардың екі бөлімі жарық көрді: «Жоба алдындағы құжаттамаларды даярлау үшін әдістемелік нұсқаулар және ашық аспан музейлерін жобалау», «Құру тарихы және жалпы әдістеме», «Жобалық құжаттамаларды және жоба алдындағы материалдарды даярлау әдістемесі мен бірізділігі». 1985 жылы Л.А. Фотий, Г.Г. Бабанская, Л.А. Мышастая, Н.И. Ивановалардың редакциялық етуімен «Создание архитектурно-этнографических комплексов в музеях под открытым небом» әдістемелік нұсқауы жарық көрді. 1992 жылы тарих пен мәдениет ескерткіштерін реставрациялау бойынша жобалық институт «Арнайы жоба реставрациясын» кеңейтілген авторлық ұжыммен шығарады. Б.В. Гнедовский, Э.Д. Добровольская, Е.Ю. Барановский, И.Г. Семенова, екінші әдістемелік нұсқаулар – «Ашық аспан астындағы музейлерді қалыптастыру». Өздерінің теориялық және тәжірибелік жұмыстарымен П.Д. Барановский, Б.В. Гнедовский, А.В. Ополовников, И.В. Маковецкий, В.П. Орфинский, М.И. Мильчик, Т.В. Станюкович, К.В. Чистов, Л.А. Фотий, Г.Г. Бабанская, Н.И. Ивановская, Э.Д. Добровольская,

Е.Ю. Барановский, И.Г. Семенова, Г.В. Пионтеак, Г.В. Борисевич, А.Н. Давыдовтар Скандеологияның дамуына негізгі үлестерін қосты.

Ашық аспан музейлері туралы көріністің жасалуы мәдени феномен ретінде тарих, археология, этнография, өңіртанудың өзара байланысын түсіну үшін тұжырымдамалы негіздемені көрсетеді. Ол өз кезегінде гуманитарлы білімнің интеграциялану үдерісінде негізгі шарт болып табылады.

Оқу құралының құрылымы жалпы мәдени, сондай-ақ жалпы-кәсіби компетенцияны қалыптастыру, білім берудегі компетенциялық көзқарас тұжырымдамаларына сәйкес келеді.